

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Tel. (030) 10163
Postgiro 58. Abonnementsprijs f 5,50 per jaar. Buitenland f 7,— per jaar, voor
België f 6,—. Losse nummers f 0,30. Verschijnt wekelijks.

ER IS VEEL GEBEURD

ER is veel gebeurd, sinds die andere laatste-zondag-in-april twintig jaar geleden. Wij, in Den Haag, hadden in de voorafgaande dagen veelbelovende geruchten gehoord, te mooi om waar te zijn. En die zondagmorgen zagen wij het met eigen ogen, boven Ypenburg werden voedselpakketten afgeworpen. Wij zagen, hoe op straat de mensen, die druk stonden te praten en te wijzen, door voorbijkomende Duitse soldaten met rust werden gelaten. Het liep af. Wij zouden weer vooruit kunnen zien en aan het werk kunnen gaan. Maar zo eenvoudig was het niet. Gedeporteerden kwamen na enige maanden uit Duitsland terug met hun berichten over wie nooit meer thuis zouden zijn, met hun verhalen over de gruwelen daar-ginds door mensen aan mensen bedreven. Later herhaalde zich dit, toen de overlevenden uit Indië, Birma en Japan terugkeerden, toen de Neurenberg-processen ongelooflijke bijzonderheden onthulden over wat in „Hitler-Duits” die „Entlösung der Judenfrage” heette. En veel later, toen boeken kwamen, waarin door herinneringen gekwelde schrijvers zich uitten over wat hun overkomen was, werden wij weer naar dit afschuwelijke verleden teruggevoerd. Neen, eenvoudig was het niet, alleen maar vooruit te zien. Wordt de oude verbittering niet weer wakker, als wij verslagen over nog lopende processen of wat daarvoor door moet gaan onder de ogen krijgen?

Er is veel gebeurd, de wereld is anders geworden, anders dan wij toen vermoeden konden. Onwillekeurig denken wij bij deze woorden aan wat er zich buiten de grenzen heeft afgespeeld. Het staken van de strijd bracht geen vrede. Doodgewaande tegenstellingen herleefden. Wij leerden de koude oorlog kennen, die nieuwe spanningen en angst verwekte. En nu nog, als wij luisteren naar wat gezegd en geschreven wordt over het communisme, over ontwakend Afrika, over de botsingen tussen de Arabische staten en Israël over Zuid-Oost-Azië, over China als wordende wereldmacht, over de telkens opblaiende rassenhaat en haar gevolgen, dan is daar iets van vrees, van bezorgdheid om onze toekomst in te bespeuren.

Maar ook iets van groeiend inzicht, dat wij de problemen van onze tijd nooit zullen kunnen oplossen, als in ons voelen, denken en doen niet alle bewoners van de aarde betrokken worden en tevens — bijzonder goed teken — een toenemend besef van solidariteit met alle anderen.

De wereld is anders geworden. Mij dunkt, het heeft zin bij deze uitspraak nu eens niet eerst aan de onrust en de verwarring elders te denken, maar dichter bij huis, aan die wereld, waar u en ik, lezers, leven en met onze huisgenoten, verwanten, vrienden en bekenden, collega's en burens omgaan of niet omgaan. Dan rijst de vraag: „En de mensen, zijn die ook anders geworden?” Het moet u opgevallen zijn evenzeer als mij, dat velen met hun: „Ja” gauw klaar zijn en dat zij dan bedoelen: „Ze zijn er niet beter op geworden.” Is dit zo? Ik probeer aan de hand van één voorbeeld hier iets over te zeggen.

Ik denk aan de verzuchting: „Die jeugd van tegenwoordig”, een kreet, die nu al meer dan tien jaar kwaad sticht. Ik meen het: kwaad sticht, want er wordt niet geconstateerd, dat jonge mensen nu anders leven, zich anders gedragen, andere liefhebberijen hebben, andere dwaasheden uithalen en tot andere excessen vervallen dan vroeger. Daar zou n.l. geen verstandig woord tegen in te brengen zijn. Maar wie iets dergelijks zegt, lucht zijn ergernis over wat hem in het gedrag van sommige jongeren niet aanstaat. Vraagt men hem om een toelichting, dan krijgt men te horen: „Ze hebben geen respect meer voor ouderen (dat komt onveranderlijk voorop), ze nemen het veel te gemakkelijk, ze missen verantwoordelijkheidsgevoel, ze kennen geen idealen meer enz. Daar valt nog wel het een en ander tegen in te brengen.

Allereerst: dat „ze” dat over een kam scheeren van alle opgroeiende kinderen, het is er helemaal naast. Zeker er komen verontrustende excessen voor. Daar vestigen, gelukkig niet alle kranten met vette koppen telkens de aandacht op. Dat is „nieuws”. Normale ontsporingen, die veel vaker voorkomen, daarover wordt noch geschreven,

een lezing voor de vara-microfoon van zondag 25 april 1965

noch gesproken, zij zijn niet interessant. En zo wordt veel te gauw een algemeen oordeel uitgesproken en herhaald, wat veel jonge mensen en niet de minste met bitterheid vervult.

Dan: Is het billijk zo uitsluitend op de tekortkomingen te wijzen en aan de positieve kwaliteiten van die jongeren achteloos voorbij te gaan? Is het dan geen winst, dat velen van hen op hun manier in woord en daad getuigen van de wil „tenminste eerlijk te zijn?” Dat is immers hun protest tegen het doen-alsof, tegen het hoog houden van de schone schijn. Daaruit spreekt toch het kiezen voor een levenswaarde, die maar al te vaak in het gedrang komt.

Mag de onaanvaardbare wijze, waarop dit soms gebeurt ons dit doen vergeten en ligt juist niet hier een weg open om hen te naderen?

Verder: was het vroeger zoveel beter dan nu? Wie zich door zijn emoties op sleeptouw laat nemen komt er gemakkelijk toe het verleden te idealiseren, maar dan gaat hij aan het eigenlijke probleem voorbij. Vroeger werd menig schandaaltje, tenminste als het iemand uit een bepaalde laag van de maatschappij betrof, in de doofpot gestopt. Veel bleef onder de oppervlakte. Dat gaat nu, gelukkig, niet zo gemakkelijk meer. Maar afgezien daarvan, als ik de jeugd van toen zou willen vergelijken met die van nu, waar haal ik betrouwbare maatstaven vandaan? En hoe ontkom ik er aan morele verontrusting te mengen door wat voor alles een juist vaststellen van feiten zou moeten zijn?

TENSLOTTE: de wereld, waarin onze kinderen en kleinkinderen opgroeien is een andere dan die, welke ons volwassenen zag worden. Om maar een (belangrijk) ding te noemen: Kent men in onze tijd nog de beslotenheid van de huiskamer, waar 's avonds het hele gezin bijeen is? De krant met zijn hoofdletters en foto's, die iedereen wel op moeten vallen komt er binnen, de radio laat er zich horen, de televisie vraagt om kijkers, die niets doen. Zij overstelpen de kinderen met een vloed van indrukken, die ze niet verwerken kunnen. Zij houden ze af van het rustig bezig zijn, dat hun leeftijd vraagt. En dan de uiteenlopende onvermijdelijke situaties, die kinderen niet ontlopen kunnen: woonmoeilijkheden, een gebroken of geschonden huwelijk, een vader, die zozeer door zijn werk wordt opgeëist, dat hij slechts als een, natuurlijk als een graag geziene gast aandeel heeft aan het samen zijn. Moet niet, voordat er een oordeel over jonge mensen uitgesproken wordt, de achtergrond van hun leventje onder de loupe genomen worden?

Ben ik nu ook bezig het te betreuren, dat de wereld zo anders is geworden? Neen, daarmee komen wij geen stap verder. Alleen als wij haar nemen, zoals zij nu is en er

de humanist tussen de wereldmachten

De prijs bedraagt f 0,95. U kunt deze brochure bestellen door storting of overschrijving op girorekening no. 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

rekening mee houden, dat ze in beweging blijven zal zonder dat wij weten waar dat ons heen voert, kunnen wij doen wat nu nodig is. Want de zo veranderende wereld mag haar eigen gevaren in zich bergen en ik wil die niet onderschatten, zij heeft ook haar eigen mogelijkheden.

Aan ons de taak die te ontdekken.

Dat betekent in de omgang met onze kinderen dat, telkens als wij voor een ontsporing komen te staan, telkens als wij stuiten op gedragsgewoonten waar we geen raad mee weten, wij trachten uit te vinden, waar dat uit voortgekomen is.

Het gaat er altijd om te begrijpen wat er in hen omgaat, welke onbevredigde behoeften of vergroeide gevoelens in hun wandaden een averechtse uitweg zoeken. Doen wij dit, dan zijn er nieuwe mogelijkheden ze nader te komen. Want laat ons toch nooit vergeten, dat achter het gedragspatroon de levende mens staat, die zoekt tot zijn recht te komen, die niet leven kan zonder contact met anderen, zonder samen leven en samen werken. Ik geloof niet, dat wij uit de zichtbare veranderingen in de levenswijze van jonge mensen besluiten kunnen tot het wezenlijk anders worden van de mens. Dat is een veel te vergaande conclusie, waar ik de ervaring tegenover stel, dat nauwlettend waarnemen ons doet zien, hoe het verlangen van het eigen leven iets te maken de tastende en soms lelijk mistastende jonge mens voortdrijft.

De volwassenen, die hen moeten leiden zijn onzeker geworden (behalve dan de man van vaste principes, welke niet meer in deze tijd passen, en die dan ook alleen maar brokken maakt). Wij kunnen geen vast levenspatroon meer aan de jongeren overdragen. Maar in ons eigen pogen om met die onzekerheid te leven, die niet te camoufleren, kunnen wij richtlijnen zichtbaar maken waarlangs wij hebben te gaan. Wie dat vermog zal jonge mensen in deze tijd toch nog kunnen helpen. En vraagt u nu: Is hier een humanist aan het woord? dan is mijn antwoord: heeft u dat niet kunnen merken? gelukkig! Het is n.l. goed humanistisch om niet in leerstellingen te denken, maar om veel te verwachten van algemeen menselijke mogelijkheden, van bezinning op de feitelijke situatie, zonder terug te verlangen naar wat voorbij is, zonder te hopen, dat de toekomst goed maken zal, wat ons nu ontbreekt. Hier en nu, in deze veranderde wereld ligt de levensopgave voor ieder van ons en voor ons allen te samen. Noemt u dat een geloof? Mij goed, dan is dat een humanistisch geloof. Wie meent dat dit het zijne kan zijn, hij zal in de levenspraktijk bevestiging voor die mening moeten vinden.

D. H. PRINS.

HUMANISTEN OVER OORLOG EN VREDE

U kunt deze brochure bestellen door storting of overschrijving van f 1,65 op postrekening no. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond te Utrecht.

„DE OPENBARE SCHOOL”

EEN onderwijzer fietst 's morgens naar zijn school. De avond tevoren hebben de kranten en de t.v. foto's gebracht van de maan, van dichtbij genomen door een raket. De onderwijzer — hij is, tussen haakjes van de openbare school — denkt eraan dat straks de kinderen wel zullen komen met hun opmerkingen over het nieuws van de vorige dag. En zo gebeurt ook. Mijn vader zegt dat het zonde is, dat het van God niet mag, dat wij ervoor gestraft worden. Mijn vader zegt dat ze in Amerika toch maar heel wat kunnen, dat we straks naar de maan reizen. Mijn vader zegt... en meneer, wat zegt u nou?

Wat zegt de onderwijzer nu? Zegt hij: jongen, je vader heeft het bij het verkeerde eind? Spreekt de onderwijzer over zonde, over straf, over vooruitgang?

Een klein en schijnbaar onbetekenend momentje uit het dagelijkse schoolleven. Maar het brengt ons midden in het onderwerp van mijn toespraakje, dat over de openbare school gaat. Welke antwoorden geeft de onderwijzer van de openbare school op levensvragen? Op vragen over schuld en straf, over vooruitgang en oorlog, over leven en dood? De kinderen komen op hun manier met zulke vragen aan, uit de praktijk van het dagelijks leven en naar aanleiding van de les op school. Meneer, mijn vader zegt... Meneer, wat zegt u? En wat gebeurt er als meneer iets anders zegt dan vader? Wordt vader dan boos, voelt hij zich gekwetst in zijn heiligste gevoelens? En wat gebeurt er als de onderwijzer zich op de vlakte houdt en het vragende kind met een kluitje in het riet stuurt? Wordt er dan gezegd: de openbare school is nietszeggend neutraal, is oppervlakkig en waardeloos?

Zo wordt er nog wel over de openbare school gedacht en gepraat. Maar over school en geestelijk leven is tegenwoordig heel wat meer aan de hand. Het is bekend dat er in de laatste jaren veel verandert in het denken over de verhouding en de samenwerking tussen de verschillende richtingen in het geestelijk leven. Ieder kent wel enkele slagwoorden die in dit verband telkens opgeld doen: oecumene, openheid, tolerantie. Onder rooms katholieken en protestanten wint de gedachte veld dat afzondering in aparte instellingen niet meer overeenkomt met de houding die de christen in de wereld moet aannemen. Men zoekt op velerlei gebied naar contact, naar samenwerking en samenleving met anderen; naar een samengaan waarin en waardoor ieder volledig zich zelf kan zijn omdat hij zich met en voor de ander verantwoordelijk voelt.

Dit is een manier waarop menig christen in zijn verhouding tot anderen zijn geloof beleeft en belijdt. De humanisten zijn van huis uit gevoelig voor openheid en tolerantie. Zij zijn overtuigd dat de mens pas volledig mens kan worden door de ander. En door hun organisatie in het Humanistisch Verbond brengen zij deze overtuiging met kracht naar voren in het geestelijk leven in Nederland.

Het spreekt wel vanzelf dat deze belangrijke gedachtenbeweging van onze tijd niet voorbijgaat aan de openbare school. Steeds meer mensen zijn steeds minder gelukkig met de schoolverhoudingen in Nederland. Uit veel wat daarover wordt gezegd en geschreven klinkt een gevoel van onbehagen over het naast elkaar voortbestaan van de openbare en de bijzondere school. En onder de voorstanders van de openbare school — en dat zijn zowel christenen als humanisten — is tegenwoordig een ernstige bezinning aan de orde over de vraag welke de grondslag van de openbare school is en moet zijn. En hoe komt het, zo vragen zij zich af, dat die school er tot nu toe niet in geslaagd is aanvaardbaar te zijn voor de meerderheid van de ouders uit de kringen, waaruit de bijzondere school is voortgekomen? Om kort te gaan: de vraag staat ter beantwoording: hoe kan de openbare school een algemene school worden.

Een algemene school. Wat is dat voor een school? Het is een school die zich principieel tot taak stelt kinderen uit *alle* sociale en levensbeschouwelijke milieus gemeenschappelijk op te voeden. Zoiets kan alleen gebeuren als de ouders, de onderwijzers en de leraren er met volle overtuiging achter staan. Uit hun diepste overtuiging moet de gedachte voortkomen dat een dergelijke algemene school voor onze tijd de meest gewenste school is. Katholiek of protestant of humanist, elk zal van zijn eigen levensopvatting uit de algemene school moeten voortstaan en tot werkelijkheid proberen te maken.

Door de overal waarneembare beweging naar verbreking van afzondering komt de mogelijkheid van een algemene school in het gezichtsveld. Er wordt ernstig gezocht naar een school die de praktijk is van een gezamenlijke verantwoordelijkheid ten aanzien van het geestelijke en culturele leven in ons land, een gezamenlijke verantwoordelijkheid die uiteraard gepaard gaat met eerbiediging van de persoonlijkheid van de ander. Men zoekt naar de opheffing van de gescheidenheid in het onderwijs, een gescheidenheid die ook in de praktijk dikwijls zinloos is geworden en steeds minder eigen waarde inhoudt.

Een school die zich principieel tot taak stelt kinderen uit alle sociale en levensbeschouwelijke milieus gemeenschappelijk op te voeden! Naar zo'n school moeten de ouders hun kinderen met een gerust hart kunnen laten gaan. De ouders moeten het gevoel hebben dat de vorming die hun kinderen door het onderwijs op die school krijgen in harmonie is met de opvoeding thuis. Hoe is zoiets echter bestaanbaar bij zo veel en zo groot verschil in levensopvatting?

Er is wel geprobeerd tot grondslag van de algemene school te nemen de optelsom van wat de verschillende levensopvattingen met elkaar gemeen hebben. Maar dan komt er iets uit de bus dat mooi klinkt maar weinigzeggend algemeen is. Niemand voelt er zich door beïeld. Ieder herkent in de formulering een vanzelfsprekend stukje van wat

hij gelooft maar de volle overtuigingskracht ontbreekt. Hoe kan het dan mogelijk zijn dat mensen van zeer verschillend geloof en overtuiging de algemene school een warm hart toedragen?

Dat blijkt te kunnen wanneer men uit eigen volle overtuiging van mening is dat medemens te zijn wil zeggen met en voor elkaar verantwoordelijk te zijn. Want een medemens is niet alleen een soortgenoot die ook op twee benen rondloopt, maar iemand wiens aard en aanleg pas tot ontwikkeling kunnen komen door de anderen. Het besef van gezamenlijke verantwoordelijkheid kan de scheidingen op schoolgebied doorbreken. Geloofsverschil is verschil van opvatting omtrent de óorsprong van die verantwoordelijkheid. Als geloofsverschil leidt tot ontkenning van gezamenlijke verantwoordelijkheid is er iets mis.

De voorstanders van de algemene school zijn het erover eens dat het kind een wordende persoonlijkheid is die tot geestelijke zelfstandigheid moet worden opgevoed. Die school moet daarom aan de geestelijke vorming van het kind in positieve zin bijdragen. De school moet gebruik maken van de diensten die kerk en Humanistisch Verbond in het belang van de openbare school en op grondslag van de wet aanbieden in de vorm van facultatief godsdienstig en niet-godsdienstig vormingsonderwijs.

De openbare school moet de leerlingen ook iets laten weten van geestelijke stromingen die in de wereld belangrijk zijn. Eenmaal volwassen geworden zullen de leerlingen in aanraking komen met een verscheidenheid van geloven en denken in ons land en daarbuiten. De school moet ertoe bijdragen dat ze op dit punt niet onwetend zijn. Onze kinderen zien dagelijks beelden uit de gehele wereld. Zij horen over kinderen en jonge mensen uit vele landen. Zij doen op school en daarbuiten mee aan acties ten bate van kinderen in andere werelddelen. Zij leggen contacten met jonge mensen uit andere culturen. Zij dienen dus ook iets te weten van de levensopvattingen die daar heersen.

In een school die het geestelijke leven positief waardeert en die wederzijds begrip aanweekt, is de onderwijzer, de leraar welkom en nodig als een man van eigen opvattingen. Door te zijn die hij is, draagt hij via zijn onderwijs bij tot een alzijdige geestelijke vorming van zijn leerlingen. Als een kind komt met: meneer, mijn vader zegt... en wat zegt u ervan? dan zegt de onderwijzer met alle respect voor de vader, wat hij er zelf van denkt. Het kind weet dan wat het aan de meester heeft. De ouders wisten dat al want zij hebben hun kind toevertrouwd aan

een school waarvoor zij, met de onderwijzer samen instaan.

In deze geest wordt thans over de openbare school gedacht en gesproken. Het gaat daarbij niet om geven en nemen. Men zoekt niet naar een compromis. Op grond van zeer verschillende levensopvattingen wordt een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid erkend en wordt het noodzakelijk geacht die gemeenschappelijke verantwoordelijkheid in praktijk te brengen. Een algemene school, gedragen door ouders, onderwijzers en leraren die over het leven en de wereld zeer verschillend denken, die school is reeds enige tijd onderwerp van een diepgaand gesprek dat steeds verder om zich heen grijpt in de organisaties van ouders en docenten. Met de eigen levensopvatting tot inzet proberen zij gezamenlijk een nieuwe grondslag te formuleren van de openbare school. Naar buiten toe is daarvan in de pers reeds gebleken bij de verschijning van het geschriftje getiteld: **HET OPENBAAR EN DAARMEE GELIJK TE STELLEN ONDERWIJS, POGING TOT GEESTELIJKE FUNDERING**, uitgegeven bij de firma Muusses te Purmerend. Die nota is ondertekend door protestanten van verschillende schakering, door humanisten, door mensen van organisaties die dagelijks met het onderwijs te maken hebben.

De aandacht voor de openbare school is in een nieuw stadium gekomen. Katholieken, humanisten, protestanten zijn van mening dat verschil van geloof en levensopvatting niet mag leiden tot ontkenning van de waarheid dat mensen met elkaar en voor elkaar verantwoordelijk zijn. In de huidige toestand van het openbaar en bijzonder onderwijs kan die gemeenschappelijke verantwoordelijkheid niet tot haar recht komen. Er is een school nodig en mogelijk waarin de beste waarden van het bijzonder en van het openbaar onderwijs worden beleefd omdat de dragers van die waarden er samenwerken in wederzijdse eerbied voor elkaars persoonlijkheid.

J. C. BRANDT CORSTIUS

O, vogel, vogel, vogel, vrij

Van wat een dwaler bant en bindt!

Kon ik als vogel arm en blij

Uitwieken op de wijde wind

En drinken van de zon als wijn

En met een lied gelukkig zijn! ,

Jacob Israël de Haan

lezingen voor de radio

zo. 2 mei VARA 9.45 uur: W. Drees: „Bevrijding”.

di. 4 mei AVRO 15.45 uur: D. Heroma-Meilink: „Humanisme in de Verenigde Staten”.

vr. 7 mei VARA: televisie-uitzending: „Actueel humanisme” (aanvangstijd: zie programmabladen)

zo. 9 mei VARA 9.45 uur: G. W. Huygens: „ter Braak en du Perron herdacht”.